

QUROQ TIKISH SAN'ATINING KELIB CHIQUISH TARIXI

Bobojonova Dilnavoz Baxtiyorjon qizi

Namangan to'qimachilik sanoat instituti asisstenti

email:dilnavozbobojonova1998@mail.ru

Tel: +99(899) 3292998

Abduboyeva Fotiha Ibrohimjon qizi

Namangan to'qimachilik sanoat instituti asisstenti

email:abduboyevafotiha@gmail.com

Tel:+998993692108

Fayzullayeva Shahnoza Bonu shavkat qizi

Namangan to'qimachilik sanoat instituti talabasi

bonalifayzullayeva09@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu tezisda xalq amaliy san'atlaridan biri bo'lgan quroqchilik san'atining kelib chiqish tarixi, tasnifi, turlari hamda tuzilishi, xususiyatlari bilan insonning ruhiy holati, kayfiyatiga ta'sir etishi, bezatilgan narsalar hayotda foydalanilishi haqida ma'lumot keltirib o'tilgan.*

Kalit so'zlar: *quroqchilik, quroq, amaliy, san'at, mato, mozaika, naqsh, kompozitsiya, olovrang, oltinrang, kashtachilik, milliy, tasviriy, miniatyura, hunarmand, moddiy, madaniy, asbob-anjomlar, mebel, mato, mehnat qurollari, kiyim-kechaklar, taqinchoqlar*

Olimlarning fikriga ko'ra, Angliyada quroq tikish san'ati paydo bo'lgan. Va asosiy sabab go'zallikka intilish emas, balki oddiy iqtisodiyot edi. Gap shundaki, XVI asrda Hindistonning g'ayrioddiy rang-barang va yorqin matolari Angliyada juda mashhuredi. Ammo yuqori narx tufayli ushbu material faqat jamiyatning imtiyozli va boyqatlamlari uchun mavjud edi. Ko'p o'tmay, elita matolarini olib kirishga taqiq e'lon qilindi va bu katta tanqislikka aylandi. Shuning uchun, eng tejamkor uy bekalari modaga moslashish uchun chiroyli matodan iloji boricha tejamkor foydalanishga harakat qilishdi. Shu tarzda bir vaqtning o'zida bir nechta bo'laklarni birlashtirgan, rangi bilan farq qiladigan mahsulotlar paydo bo'ldi. Keyinchalik asl mato buyumlari jamiyatning barcha qatlamlari orasida mashhur bo'ldi - boy va kambag'al insonlar ham ushbu matolardan foydalana olish imkoniyatiga ega bo'ldi. Va endi bu san'at Amerika materikiga tushadi va o'zgaradi, kvilingga aylanadi. Agar quroq tikish san'ati turli o'lchamdagi va rangdagi bir nechta mato bo'laklarini bir qatlamga oddiy tikishni ta'minlasa, unda paydo bo'lgan yangi san'at turli xil tuzilishdagi (kamida uchta) bir nechta qatlamlardan mahsulotlar yaratishni o'z ichiga oladi. Hajmi, dabdabasi va qatlamlari - bu mato mozaikasining Amerika texnikasining asosiy xususiyatlari paydo bo'lishiga sabab bo'ldi. Qoidaga ko'ra, mahsulotlarni bir necha bosqichda – astar qatlami, yam-yashil qatlamli material va ko'p rangli kombinatsiyalardan yig'ilgan

rangbarang bezaklar tayyorlash odatiy holga aylana boshlandi. Ushbu turdagi tikuvchilik bir vaqtning o'zida quroq tikish san'ati, patchwork, kvilling, kollaj va kashtalarni o'z ichiga oladi. Yamoq va ko'rpa-to'qish san'ati bizning kunlarimizga yetib keldi. Ushbu texnikada tikilgan va trikotaj

buyumlar paydo bo'lgan.

1-rasm. Quroqdan tikilgan sumka na'munalari

Quroq tikish san'ati tarixi juda uzoq vaqtlarga borib taqaladi. Masalan, Qohiradagi Buloq muzeyida eramizdan avvalgi 980 yilga oid hayvon terisi bo'laklaridan yasalgan bezak namunasi mavjud. Tokio kostyumlar muzeyida turli matolardan yasalgan naqshlar bilan bezatilgan Edo Mayoma davri (1569 - 1867) kiyimlari namoyish etiladi.

Miloddan avvalgi IV - IX asrlarda ma'badga (qadimgi ipak yo'lida joylashgan ming Budda g'origa) ko'tarilgan ziyoratchilar u erda kiyimlarini qoldirib ketishgan. Ma'badning ruhoniylari ko'p odamlarning ziyoratini eslatuvchi bu kiyim bo'laklardan gilam yasadilar. Ushbu gilam faqat 1920 yilda arxeolog ser Artur Shtayn tomonidan topilgan. Sharq va sirli Vizantiyaning yumshoq ranglarida yasalgan Petsam monastirida (19-asr) g'ayrioddiy go'zal dekorativ qoplama saqlanadi. 1540 yil may oyida Genrix VIII (ingliz) ning xotinlaridan biri Ketrin Xovard to'y oldidan qirolning marhamati belgisi sifatida qirollik shkafidan 23 ta quroq namunasi tushirilgan libos oldi. Londondagi yorgan muzeyida Amerikaga birinchi ko'chmanchilarning xotinlari tomonidan yaratilgan ajoyib buyumlar mavjud. Sharqda ayollar juda qat'iyatli bo'lib, quroq ishlari Evropaga, ehtimol salib yurishlaridan keyin, ritsarlar Falastindan kubok bayroqlari, bannerlar, gilamlarni olib kelishganida paydo bo'lgan va g'ayrioddiy chiroyli bo'lgan. 18-asrda Angliya, Gollandiya va Germaniyadan kelgan muhojirlar Shimoliy Amerikaga kela boshlaganlarida, ular kelganlarida og'ir ahvolga tushib qolishdi. Unga yangi kiyim yoki mato sotib olishga pul ham yetmagan. Ammo ayollar bu vaziyatlardan chiqish yo'lini topdilar. Eski kiyimlarning yaxshi joylarini yig'ilib, kiyim-kechak, ko'rpa-to'shak, choyshab, gilam va boshqalarni tikishda ishlatilgan. Bunday ish o'z uyidan, ildizidan uzilgan odamlarni birlashtirdi. Va paydo bo'lgan ishtiyoq va ilhom haqiqiy asarlar yaratishga imkon berdi. Axir, Amerika qirg'oqlariga kelgan ingliz puritanlarining xotinlari o'zlarining qaynashlari bilan faqat 13-asrda Angliyada ma'lum bo'lgan qulaylik quroq va kashta tikish mahoratini, balki pulni

tejavsh qobiliyatini ham olib kelishdi. Bu yerda Amerikada "quroq ko'rpacha" (yoki "ko'rpacha") tug'ilgan. Bu so'z dastlab qoldiqlardan yasalgan va izolyatsiyalangan yostiq bilan qoplangan ko'rpani anglatadi. Keyin quroq so'zi ishlab chiqarilgan barcha mahsulotlarga nisbatan ishlatilgan bu texnika.

2-rasm. Quroqchilik na'munalari

Asta-sekin quroq tikish san'ati Amerika xalq san'atining ifodasiga aylanadi, turli qoidalar, naqshlar, turlar va usullar paydo bo'ladi. Quroqchilik an'analari nafaqat unutilib qolmadi, balki asosan missionerlar tufayli Osiyo, Kanada, Avstraliya, Hindiston, Gaiti, Gavayi orollariga kirib bordi. Biroq, hamma joyda u sof milliy xususiyatlarga ega bo'la boshlaydi. Rossiyada yamoqli choyshablar X-XI asrlarda paydo bo'lgan. Ko'rpalar har doim eski kiyimlardan tikilganiga qaramay, ular ma'lum darajada hashamatli edi. Axir, tabiiy materiallardan tayyorlangan kiyimlar uzoq vaqt davomida kiyilib, avloddan-avlodga o'tib kelgan.

3-rasm. Quroqdan tikilgan ko'rpa, yostiq na'munasi

Rossiyada quroqli choyshablar tumor hisoblangan. Ona yangi tug'ilgan chaqaloqqa o'z kiyimidan adyol tikib, uni yovuz kuchlardan himoya qiladi degan farazlar mavjud. Kelinning sepiga har doim o'zi tikgan ko'rpacha - bu baxtli nikohning kafolati deb qarashadi. O'tkan asrlarda to'y uchun har doim yamoqli choyshab tikilgan.

Uning uchun kelin-kuyov, ularning qarindoshlari va do'stlarining kiyimlaridan parchalar yig'ilib, yosh oilaga yaxshilik va baxt tilar edilar. Bunday adyol talismanga aylandi va oilaviy meros sifatida meros bo'lib qoldi. Ritual qo'g'irchoqlar singari, adyol hech qachon uydan tashqariga chiqarilmagan, begonalarga ko'rsatilmagan.

4-rasm. Quroqchilik na'munalari

Zamonaviy texnologiyalarning jadal rivojlanishiga qaramay, quroq tikish san'ati o'z mavqeyini saqlab kelmoqda. Quroq tikish tikuvchilik, trikotaj, kashtachilik kabi tikuvchilik turlari orasida munosib o'rin egallaydi. Quroqchilik tarixi uzoq o'tmishga borib taqaladi. Odamlar o'z kiyimlarini tikish uchun tikuvchilikdan foydalana boshlaganlaridan beri quroqchilik san'ati mavjud. Qohira muzeyida g'azal terisi

bo'laklaridan yaratilgan kiyim-kechak mavjud bo'lib, u miloddan avvalgi ming yilga tegishli. XIV-XIX-asrlarda Yaponiyada quroq naqshlari bilan bezatilgan kiyimlar kiyilgan. Bundan kelib chiqadiki, quroqtikish texnikasi, ehtimol, Sharqdan Evropaga kelgan. Mablag'larning yetishmasligi ayollarni ushbu uslubni yaratishga majbur qildi. Ammo o'sha paytda ular kiyim-kechak va uy-ro'zg'or buyumlarini mayda rang-barang matolardan ehtiyotkorlik bilan tikish asosida kelajakda butun bir san'at paydo bo'lishini tasavvur qilishmagan. Tejamkor uy bekalari yillar davomida kesilgan kiyimdan qolgan mato parchalarini yoki eskirgan kiyimlarning butun parchalarini yig'ishdi. Shunday qilib ko'plab mamlakatlarning aholisi garderoplarini, birbiri bilan mustaqil ravishda to'ldirishdi. Rossiyada quroq XVIII-asrda ma'lum bo'ldi. Va faqat XIX-asrning oxirida bu texnika keng tarqaldi. Lekin asosan dehqonlar orasida. Masalan, Rossiyada XVII-asrning oxiridan keyin zavodda ishlab chiqariladigan birinchi matolar paydo bo'ldi. Ularning kengligi yetmish santimetrdan oshdi. Ushbu kenglik tufayli, kesilganidan so'ng, adyol tikilgan mato bo'laklari paydo bo'ldi (hatto ularning ba'zilari Moskva tarixiy muzeyida saqlanadi). Quroqli choyshablar, dumaloq gilamlar, mato chiziqlaridan to'qilgan yo'llar kundalik hayotda juda mashhur edi. 1917 yildan keyin quroq amaliy san'at sifatida belgilandi. Biroq, biz bilgan shakldagi quroq tarixi evropaliklardan kelib chiqqan. Insonlar shoshilinch ravishda Shimoliy Amerika yo'nalishi bo'yicha o'z uylarini tark etgan degan farazlar mavjud. O'z mulkining ko'p qismini tashlab ketgan edilar (va ko'pchilik bunga umuman ega emas edi). Ko'chmanchilar hamma narsaga keskin ehtiyoj sezidilar. Ularning kiyim-kechaklari uzoq safarda juda eskirgan, oziq-ovqatga pul yetishmasdi. Shuning uchun, birinchi amerikalik muhojirlarning tashabbuskor xotinlari shunday hiyla-nayranglarni o'ylab topishdi: ikki qatlamli mato va ular orasidagi izolyatsiyalovchi yostiqtan adyol tikishdi. Yuqori bezatilgan qatlam ko'p rangli elementlardan yasalgan, pastki qismi esa monoxromatik edi. Ushbu tikuv texnikasi yorgan deb ataladi, bu quroq ishining eng yaqin qarindoshi. Keyinchalik Amerikada quroq an'anaviy san'at turiga aylandi.

Odatga ko'ra, kelinning sepiga o'n uchta ko'rpacha ko'rpa bo'lishi kerak edi, ularning oxirgisi qiz unashtirilganidan keyin qilingan va deyarli etti yuz rangdagi rombdan iborat ajoyib bezakdan iborat bo'lar edi. Asta-sekin quroq va ko'rpa-to'qish texnikasi takomillashtirilib, hunarmand ayollar qo'lida haqiqiy durdona asarga aylandi. Tikuvchi ayollar o'z ishlarini bajarishda butun texnika va turli xil texnikalarni ishlab chiqdilar. Quroq tikish uchun ko'p kuch sarflangan bo'lsa-da, butun dunyo bo'ylab ko'plab ayollar o'zlarining san'at asarlarini yaratdilar.

5-rasm.Quroqchilik na'munalari

30-yillardagi Amerikadagi Buyuk Depressiya davri allaqachon milliy ijod shakliga aylangan quroqni uzoq rejaga olib keldi. Buning sababi shundaki, matolar deyarli sotuvga chiqmagan va mamlakat aholisining ko'pchiligining yashash sharoitlari achinarliahvolda edi. Bu yillarda oziq-ovqat sumkalaridan tayyorlangan kiyimlar mashhurlikka erishdi. Quroqning mashhurlik davrlari ma'lum bir mamlakatdag iqtisodiy qiyinchiliklar davrlariga to'g'ri keldi. Quroq yoki quroqchilik san'ati o'ziga xos va o'ziga xos san'at nihoyat o'tmishda qolishi mumkin emas edi. XX -asrning 1970-yillarida u Amerika Qo'shma Shtatlari aholisi orasida moda vaqtiga aylanib, qayta tug'ilishni boshdan kechirdi. Ayniqsa, amerikaliklarning e'tibori mustaqillikning ikki yuz yilligi nishonlanishining bir yilligi uchun yamoq ishlariga qaratildi.

6-rasm.Quroqchilik na'munalari

7-rasm. Quroqchilik na'munalari

Keyinchalik, 1976-yilda eski oilaviy ko'rpa-to'shaklar va boshqa quroq buyumlar topildi. Tikuv mashinalari va noyob bezaklarni yig'ishni osonlashtirdi boshqa qurilmalar paydo bo'lishi tufayli quroq tikish san'ati texnikasi ancha osonlashdi. Tikuvchi ayollar quroqli mozaikaning eski namunalarini ko'chirib, o'zgartirdilar, mato elementlarini yig'ishning yangi texnikasi va usullarini yaratdilar, ular ixtisoslashgan to'garaklar va tikuvchilik guruhlariga birlashdilar, ular oxir-oqibat Yevropaga va dunyoning boshqa qismlariga ko'chib o'tdilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Kim Ritter. “Pechwork quilting”. Москва-2007 год.
2. M. Sh. Jabborova “Tikuvchilik texnologiyasi”. – T.: “O'zbekiston”, 1994.
3. Людмила Чернышева. «Лоскутное шитье». Москва: АСТ, 2014
4. Бурлака. Е. А. «Печворк без иглы». АСТ-Пресс: 2015 год.
5. Kostyum tarixi uslubiy, 2021
6. Sh. Mirziyoyev, “Hunarmandchilikni yanada rivojlantirish va hunarmandlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash chora tadbirlari to'g'risida”gi qarori.
7. Arxiv.uz
8. www.pechwork.uz